

Data przesłania tekstu: 13 VIII 2017 r.

Data przyjęcia tekstu do druku: 27 VIII 2017 r.

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/AKZ.2017.019>

Przewodnik początkującego genealoga, oprac. Magdalena Młodziejewska,
oprac. graf. Roksana Śpiegowska, Stowarzyszenie Przyjaciół Archiwum
Państwowego, Płock 2016, ss. [2], 16.

Staraniem Stowarzyszenia Przyjaciół Archiwum Państwowego w Płocku, dyrektora i pracowników Archiwum Państwowego w Płocku (APP) przy wsparciu finansowym Urzędu Miasta Płocka powstała wyjątkowa publikacja – komiks edukacyjny poświęcony tematyce genealogii w archiwum. Wydawnictwo zatytułowane „Przewodnik początkującego genealoga” ukazało się jako pomoc dydaktyczna dla potrzeb warsztatów genealogicznych zorganizowanych 2016 r. w ramach realizacji projektu *Warsztaty genealogiczne „Od juniora do seniora – podróż w krainę przodków”*. Projekt zrealizowany został w ramach finansowanego przez Urząd Miasta Płocka zadania publicznego. Prezydent Miasta Płocka przeznaczył na ten cel specjalny grant. Ogólnie w warsztatach wzięło udział sześć grup. Zajęcia zorganizowane przez stowarzyszenie odbywały się w siedzibie APP i prowadzone były przez pracowników tej placówki. Uczestnikami warsztatów byli mieszkańcy Płocka i okolic, dziadkowie i ich wnuki, a celem zajęć międzypokoleniowe szukanie korzeni. Każda grupa brała udział w zajęciach w archiwum przez dwa dni – piątek i sobotę, warsztaty dla każdej z grup odbywały się w różnych terminach od maja do września 2016 r. Terminy spotkań pozwalały na udział w zajęciach młodzieży szkolnej, warsztaty odbywały się bowiem w czasie wolnym od zajęć lekcyjnych¹.

Wydarzenie było szeroko promowane nie tylko w płockim archiwum i na jego stronie internetowej, ale także w regionalnej prasie i mediach, zwłaszcza portalach internetowych.

¹ Zob. *Warsztaty genealogiczne „Od juniora do seniora – podróż w krainę przodków”, 14 IV 2016 r.*, <http://www.plock.ap.gov.pl/art,49,warsztaty-genealogiczne-pt-od-juniora-do-seniora-podroz-w-kraine-przodkow> (dostęp 15 VII 2017 r.)

towych i Facebooku, dzięki czemu osoby interesujące się problematyką poszukiwania przodków i mieszkające w regionie mogły dowiedzieć się o całej inicjatywie z dużym wyprzedzeniem².

Warsztaty skierowane zostały do dziadków (seniorów) oraz ich wnuków (dzieci w wieku 10–14 lat)³. Podczas warsztatów uczestnicy na podstawie dokumentów z swoich własnych archiwów rodzinnych oraz w oparciu o zasób APP i serwisy internetowe poświęcone tematyce genealogicznej odtwarzali drzewa genealogiczne swoich rodzin. Pomocą w rozpoczęciu poszukiwań było dostępne dla uczestników warsztatów omawiane w tym tekście wydawnictwo komiksowe.

Sama forma komiksu od kilku już lat z powodzeniem wykorzystywana jest jako pomoc edukacyjna, nie tylko w edukacji pozaszkolnej, ale coraz częściej także szkolnej jako wizualizacja wydarzeń z przeszłości i określonych zagadnień ukazana w nieco odmiennej formie. Komiks nie jest formą nową również w praktyce archiwów. W dziedzinie archiwalnej znanych jest już kilka przykładów wykorzystania komiksu jako formy przedstawienia wydarzeń z przeszłości czy tematyki dotyczącej problematyki archiwalnej. Jednym z nich jest komiks powstały w wyniku starań pracowników Archiwum Państwowego w Warszawie (APW) pt. *Koniec lata 1939*, który w przystępnej formie ukazuje wydarzenia ostatnich dni sierpnia oraz września 1939 roku w Warszawie⁴. Jest to wspólna inicjatywa wydawnicza APW i Domu Spotkań z Historią. Innym przykładem jest komiks wydany nakładem Polskiej Akademii Nauk Archiwum w Warszawie pt. *Archibohater czyli długie życie Piotra B.*⁵ Jest to komiks poświęcony osobie Piotra Bańkowskiego, a przygotowany przez pracowników tegoż archiwum i członków Polskiego Towarzystwa Archiwalnego.

Omawiany płocki komiks pt. *Przewodnik początkującego genealoga* różni się jednak nieco od dotychczasowych wydawnictw tego typu. To co go wyróżnia to to, że nie ma w nim zilustrowanych wydarzeń z przeszłości, a jest to ilustrowany praktyczny poradnik dla dzieci w wieku szkolnym odnoszący się do poszukiwań przodków w oparciu o materiały zgromadzone w archiwach domowych i państwowych.

Komiks składa się z 43 kolorowych ilustracji rozmieszczonych na 16 stronach. Autorką ilustracji jest Roksana Śpiegowska uczennica jednego z płockich liceów. Merytorycznie komiks został opracowany przez Magdalenę Młodziejewską, edukatorkę archiwalną z APP.

² Zob. np. fanpage Stowarzyszenia Przyjaciół Archiwum Państwowego w Połocku, wpisy od kwietnia do września 2016 r., <https://www.facebook.com/Stowarzyszenie-Przyjaci%C3%B3%C5%82-Archiwum-Pa%C5%84stwowego-w-P%C5%82ocku-1065244636831229/> (dostęp 15 VII 2017 r.)

³ *Warsztaty genealogiczne.*

⁴ *Koniec lata 1939*, wybór i opis materiałów: A. Belka, M. Mikulski, M. Mikulski, V. Urbaniak, projekt graficzny i układ narracji: M. Mikulski, M. Mikulski, Warszawa 2009.

⁵ *Archibohater czyli długie życie Piotra B*, oprac. i wybór tekstów A. Chodkowska, ilustr. P. Kopestyńska, Warszawa, 2011.

Komiks ukazał się w wersji papierowej w nakładzie 150 egzemplarzy⁶. Uczestnicy warsztatów komiks otrzymali za darmo w ramach udziału w warsztatach. Szkoda, że komiks nie został opublikowany i udostępniony także w wersji elektronicznej i udostępniony w Internecie, jego zakres, treść i zwartość mogą być nieocenioną pomocą w edukacji szkolnej i równoległej poruszającej zagadnienia genealogii i poszukiwania przodków.

Tematycznie treść i ilustracje zawarte w komiksie odnoszą się do zagadnienia poszukiwań genealogicznych prowadzonych w zasobie archiwalnym. Głównym bohaterem komiksu jest Robert Mickiewicz, poza nim w komiksie występują jeszcze trzy osoby – mama Roberta, koleżanka Jadzia i pan archiwista pracujący w APP. Akcja komiksu dzieje się współcześnie w Płocku w trzech miejscach: szkole i domu Roberta oraz w płockim archiwum.

Fabuła komiksu rozpoczyna się w momencie, gdy Robert w czasie lekcji w szkole otrzymuje pracę domową jaką jest przygotowanie drzewa genealogicznego swojej rodziny. Jest bardzo zmartwiony, ponieważ nie zna swoich przodków i nie wie od czego powinien zacząć tego typu poszukiwania. Z pomocą przychodzi odwiedzająca go koleżanka Jadzia, która od razu wie, że aby poszukać swoich przodków Robert powinien wybrać się do archiwum. Ponadto Roberta w poszukiwaniach wsparła mama, która wskazała na przechowywane na poddaszu domu ich domowe archiwum. W archiwum tym wśród różnego typu dokumentacji przechowywanej w pudłach pogrupowanej jako: fotografie, dokumenty rodzinne, faktury i rachunki, wspólnymi siłami udało się im znaleźć odpis aktu małżeństwa pradiadków Roberta, a także kilka rodzinnych fotografii. Mama Roberta jako miejsce dalszych poszukiwań również wskazała płockie archiwum państwowe. Dlatego też troje bohaterów: Jadzia, Robert i jego mama udali się do tej placówki. Tuż przed samym wejściem do pracowni naukowej archiwum mama uprzedziła dzieci, iż muszą się odpowiednio zachowywać. W archiwum w pracowni naukowej spotkali archiwistę, który zaoferował swoją pomoc. Robert opowiedział archiwistcie, dlaczego trafili do archiwum i czego szukają. Archiwista wyjaśnił im procedurę poszukiwań, wskazał regulamin korzystania z materiałów archiwalnych, poprosił mamę Roberta o wypełnienie zgłoszenia użytkownika oraz rewersów. Jadzia zapytała archiwistę także o stojące w pracowni naukowej czytniki mikrofilmów, archiwista wyjaśnił do czego one służą, a także podpowiedział, że osoby poszukujące przodków mogą to robić w zasobie płockiego archiwum bez wychodzenia z domu. Wskazał na dostępne w Internecie na stronie płockiego archiwum bazę danych Genea, a także serwis Szukajwarchiwach.pl, na którym są zamieszczane i gotowe do pobrania skany metrykaliów z zasobu archiwum. Archiwista wyjaśnił także w jaki sposób można kopiować znalezione w archiwum akta.

⁶ Komiks jest dostępny w archiwach wchodzących w skład sieci archiwów państwowych podległych Naczelnemu Dyrektorowi Archiwów Państwowych, a także w bibliotekach otrzymujących egzemplarz obowiązkowy.

Dzięki wizycie w archiwum Robertowi udało się zbudować zawierające sześć pokoleń drzewo genealogiczne swojej rodziny i zaliczyć pracę domową na najwyższą ocenę.

Jaki przekaz natomiast płynie z tej fabuły? W komiksie są dwie równoległe i uzupełniające się warstwy – edukacyjna i wizerunkowa. Jeśli chodzi o warstwę edukacyjną to czytelnicy komiksu dowiadują się w czasie jego lektury przede wszystkim co to jest archiwum państwowe i co w nim jest przechowywane. Mimo, że definicja archiwum jest nieco okrojona, albowiem wskazuje na „miejsce, gdzie przechowywane są stare dokumenty z przełomu XIX i XX w., w tym akta metrykalne”, nie wspomina o starszej i młodszej dokumentacji, a także innych jej formach i zadaniach archiwum, to jednak patrząc na cel wykorzystania tej publikacji, jej formę i odbiorców zdaje się być wystarczająca, tłumaczy czym jest archiwum. Wiedza ta dla uczniów w wieku od 10 do 14 lat możliwa jest do przyswojenia, zrozumienia i zapamiętania.

Czytelnicy dzięki lekturze komiksu dowiadują się także w jaki sposób należy rozpocząć poszukiwania swoich przodków, jakiego typu materiały znajdują się w domowych archiwach i dlaczego warto tego typu dokumentację przechowywać, co to jest odpis aktu małżeństwa i jakie wskazówki dotyczące przodków w nim są zapisane, dlaczego szukając informacji o przodkach należy rozpocząć od odnalezienia parafii, w której się oni urodzili. Ponadto w komiksie wyjaśnione jest jak należy zachowywać się w archiwum, że miejscem korzystania z akt w archiwum jest pracownia naukowa, a także, że użytkownikom w poszukiwaniach pomaga archiwista. Wyjaśnione jest także, że przed przystąpieniem do korzystania z zasobu archiwum użytkownicy powinni zapoznać się z regulaminem korzystania z materiałów archiwalnych, wypełnić zgłoszenie użytkownika zasobu, a także zamówić akta za pomocą rewersów. Czytelnicy dowiadują się, co to jest czytnik mikrofilmów i dlaczego się z niego korzysta w archiwum, co to jest archiwalna baza danych na przykładzie płockiej bazy Genea, do czego służy serwis *szukajwarchiwach.pl*, w jaki sposób można kopiować akta w archiwum, a także jak może wyglądać drzewo genealogiczne rodziny.

Oczywiście wybrane treści mogłyby być bardziej rozwinięte, na przykład te dotyczące pomocy archiwalnych czy innych materiałów archiwalnych, w których można znaleźć informacje o przodkach. Ograniczenie tych treści może tłumaczyć fakt, że komiks miał służyć jako materiał uzupełniający warsztaty, w czasie których możliwe było omówienie tych zagadnień.

Jeśli chodzi o warstwę wizerunkową to z komiksu płynie przekaz, że archiwum jest miejscem przyjaznym i profesjonalnym. Nie wszyscy znają archiwum, ale ci, którzy wiedzą o jego istnieniu rozumieją jego znaczenie i zakres działalności. W komiksie zarówno Jadzia, jak i mama Roberta wiedzą, że istnieje taka placówka jak archiwum państwowe i jakiego typu materiały można w niej znaleźć. Poza tym mama Roberta zna wartość dokumentów rodzinnych i je przechowuje w domowym archiwum. Archiwum rodzinne ukazane jest dość stereotypowo, rodzinne „papiery” przechowywane są na strychu

wśród pajęczyn i kurzu, ale jednak pogrupowane w opisanych pudłach jako fotografie, dokumenty rodzinne, faktury i rachunki. Kolejny pozytywny przekaz płynie z tego, iż mama z dziećmi wybiera się do archiwum bez jakichś specjalnych przygotowań i bez strachu, że to miejsce będzie zamknięte i dla nich niedostępne. Płockie archiwum ukazane jest jako zadbane budynek z szeroko otwartymi drzwiami, mama instruuje dzieci jak powinny się zachowywać, na drzwiach pracowni naukowej zawieszony jest regulamin z wymienionymi mocno widocznymi zakazami, dyżurujący w pracowni naukowej archiwista jest bardzo życzliwy i przystępny, to nie mama, a dzieci zadają mu pytania i nie boją się tego robić. Archiwista dokładnie tłumaczy procedurę udostępniania akt i opowiada o możliwościach korzystania z nich na miejscu w archiwum lub poprzez internet, a także o możliwościach ich kopiowania. Pracownia naukowa archiwum jest jasna i zadbane, są w niej książki i pomoce archiwalne, miejsca pracy dla użytkowników, puste formularze, w oknie znajduje się krata zabezpieczająca przed kradzieżą. Sam archiwista jest młodym, zadbanym, modnie ubranym i uczesany męzczyzną.

Niewątpliwie przekaz płynący z tego komiksu przyczynia się do budowania pozytywnego wizerunku archiwum, jak i samego zawodu archiwisty. Kwestie związane z ograniczeniami, np. zakazy dotyczące korzystania z pracowni naukowej, czy też kraty w oknach, ukazane są w pozytywny sposób. Twórcy komiksu dość stereotypowo podeszli do zagadnienia archiwów rodzinnych, zwłaszcza miejsca ich przechowywania. Wątek ten ukazany w określony sposób być może przyczyni się do pewnej refleksji dotyczącej znaczenia tego typu materiałów wśród uczestników warsztatów, a także ich lepszego zabezpieczenia w domowych archiwach.

Publikacja wydana przez Stowarzyszenie Przyjaciół Archiwum Państwowego w Płocku jest nowatorska i wypełnia pewną lukę dotyczącą pomocy edukacyjnych dla najmłodszych użytkowników archiwów interesujących się problematyką poszukiwania przodków. Wiedza zawarta w komiksie jest podana w przystępny sposób, płynie z niego pozytywny przekaz dotyczący pracy archiwum i dokumentacji archiwalnej. Komiks, aby możliwe było korzystanie z niego przez wszystkich zainteresowanych, w tym także korzystanie z niego na lekcjach o genealogii w szkołach, powinien być udostępniony w Internecie.

Agnieszka Rosa
(Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu)
arosa@umk.pl